

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023

Zamonaviy maktabgacha ta'limda bolalarda milliy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishning nazariy asoslari.

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

“Pedagogika” kafedrasida o'qituvchisi

Almardanov Jo'rabek Bobonazarovich

E-mail: jueabekalmardanov@gmail.com

Тел.: +99899 410 78 18

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zamonaviy maktabgacha ta'limda bolalarda milliy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishning nazariy asoslari fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: milliy qadriyat, madaniy-tarixiy meros, ma'naviy tarbiyalash, vatanparvarlik hissi, milliy qadriyatlar tizimi, o'z o'rnini saqlash, o'tmish va ma'naviy meros, ona yurt tuyg'usi.

Теоретические основы формирования национально-культурных ценностей у детей в современном дошкольном образовании.

Термезский университет экономики и сервиса

Преподаватель кафедры «Педагогика»

Алмарданов Жорабек Бобоназарович

Электронная почта: jueabekalmardanov@gmail.com

Телефон: +99899 410 78 18

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы формирования национально-культурных ценностей у детей в условиях современного дошкольного образования.

Ключевые слова: национальная ценность, культурно-историческое наследие, духовное воспитание, чувство патриотизма, система национальных ценностей, сохранение своего места, прошлого и духовного наследия, чувство Родины.

Theoretical foundations for the formation of national and cultural values in children in modern preschool education.

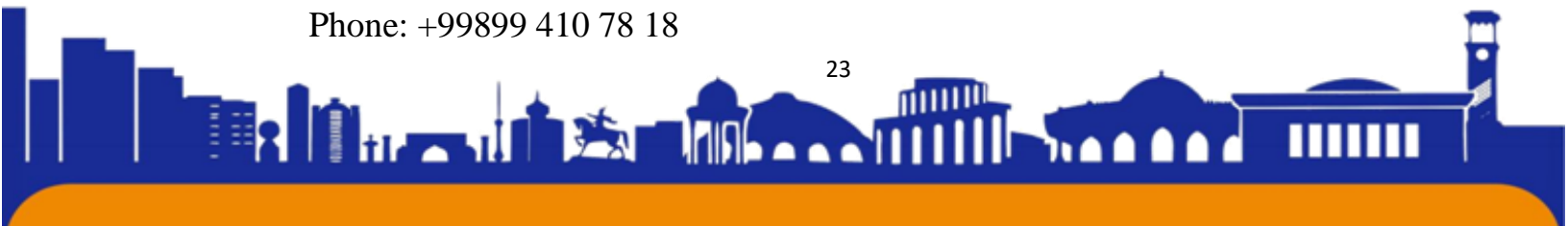
Termez University of Economics and Service

Lecturer at the Department of Pedagogy

Almardanov Zhorabek Bobonazarovich

Email: jueabekalmardanov@gmail.com

Phone: +99899 410 78 18

Abstract: This article discusses the theoretical foundations of the formation of national and cultural values in children in the conditions of modern preschool education.

Key words: national value, cultural and historical heritage, spiritual education, sense of patriotism, system of national values, preservation of one's place, past and spiritual heritage, sense of the Motherland.

Kirish

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning qiziqish va qobiliyatlari ma'naviy manbalar va hozirgi zamon talablari va ehtiyojlari nazarda to'tgan xolda, tarbiyachilarning tarbiyalanuvchi bilan aniq bir maqsadga qaratilgan o'zaro amaliy va nazariy muloqatida namoyon bo'ladi. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashda uning mohiyatini tushunib yetish kerak. Qadriyatlar o'zining mohiyatiga ko'ra bir necha turga bo'linadi. Jumladan, inson va uning hayoti eng oliy qadriyat hisoblanadi. Inson yuq joyda biron narsaning qadr qimmatini haqida so'zlash bema'nilikdir. Shuning uchun ham inson qadr qimmatini e'zozlash, uning turmushini yaxshilash, bilimi va madaniy saviyasini rivojlantirish, sog'lig'ini saqlash, hayotini himoya qilish davlatimiz siyosatining asosiy yo'nalishini tashkil etadi. Kishining qurshab turgan cheksiz ko'p narsa va hodisalar, shu jumladan, milliy ma'naviyat ichidan ham, muayyan shaxs yoki ijtimoiy guruh, yoki konkret millat, yohud butun insoniyat uchun alohida ahamiyatga, qadrga ega bo'lganlari qadriyat deyiladi.

Milliy qadriyatlar deb, muayyan xalqning rasm-rusumi, an'anasi, fazilatlarini, axloq va odobi, yashash tarzi, bayramlari, shu xalqning aksariyat qismi tomonidan e'zozlanishga loyiq bo'lgan inshoatlar, milliy kiyimlar, uy-ro'zg'or buyumlari, ro'zg'or tutishlari aytiladi.

ADABIYOTLAR TAXLILI

Barchamizga yaxshi ma'lumki, har bir davlatning barqaror taraqqiyoti hamda rivojlanishi inson omiliga, xususan, yosh avlodning ilmiy, ijodiy va ma'naviy salohiyatiga bog'liq. Bugungi kunda yoshlar tarbiyasi muammolari deyarli barcha mamlakatlar uchun umumiy masaladir. Yoshlar tarbiyasi mavzusi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev BMT Bosh Assambleyasi 78-

sessiyasida shunday dedi: "Inson kapitalini rivojlantirish va kreativ yosh avlodni tarbiyalash – O‘zbekiston o‘z oldiga qo‘ygan strategik vazifalardan biridir.

Biz hamma uchun ochiq va sifatli ta’limni kambag‘allikka barham berish, xalq farovonligini oshirish va barqaror iqtisodiy o‘shishga erishishning eng samarali omili, deb bilamiz.

Mamlakatimiz oxirgi yillarda bu borada katta tajriba to‘pladi – ta’lim tizimi tubdan o‘zgarimoqda. O‘tgan olti yilda maktabgacha ta’limdagi qamrov 21 foizdan 70 foizga, oliy ta’limda esa 9 foizdan 38 foizga yetdi. 2030 yilga qadar har bir bolaning bog‘chaga qatnashi, maktabni bitirayotgan har ikki o‘quvchining biri esa oliygohda o‘qishi uchun imkoniyat yaratiladi".

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqola umum qabul qilingan metodlar - tarixiylik, qiyosiy-mantiqiy tahlil, ketma-ketlik, xolislik tamoyillari asosida yoritilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, barcha tarmoqlar va sohalarda, eng avvalo, davlat boshqaruvi, ta’lim, sog‘liqni saqlash va qishloq xo‘jaligida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

O‘zbekistonda yoshlar tarbiyasini zamonaviy asosda ilmiy-texnologik isloh qilish borasida olib borilayotgan ishlar uni bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ilmiy asoslangan tayanch kompetentsiyalar, fazilatlar asosida shakllantirishni talab etmoqda. Tarbiyaga yangicha, tizimli yondashuv, bolada tayanch fazilatlarni kafolatli shakllantirishda oila, maktabgacha ta’lim, umumiy ta’lim, o‘rta maxsus kasb-hunar va oliy ta’lim muassasalari, mahallalarning ijtimoiy-pedagogik imkoniyatlarini to‘liq yuzaga chiqarishni va ular orasida ilmiy-metodik uzviylikni yangi darajaga ko‘tarishni taqozo etadi. Vatanga sadoqat, burch va mas‘uliyat, tashabbuskorlik va boshqa fazilatlar yoshlar ongida nazariy tushunchalar sifatida qolib ketgani holda uning tabiatida amaliy odatlarga aylanmayapti. Buning oqibatida ularning ushbu fazilatlar haqidagi so‘zlari bilan amallari orasida tafovut namoyon bo‘lmoqda, bu esa har yili mustaqil hayotga kirib kelayotgan yigit-qizlarning hayotda o‘z o‘rinlarini topishlarida bir qator muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Darhaqiqat, xalq o‘zining ming yillardan ortiq davrda shakllangan an‘ana va tajribalari, so‘nmas xotirasi va buyuk tuyg‘ulari bilan yashab kelayotgan qudratli

kuch. Xorazmshohlar va temuriylar saltanati davrida xalq shaklida tarix sahnasida paydo bo'lgan o'zbeklar ajoyib siymolari bilangina emas, balki, so'nmas, zo'r tarixiy xotirasi, yuksak ruhiyati tajribasi bilan hamhozirgi zamon sivilizatsiyasini yaratishdagi eng faol, bunyodkor etnoslardan biri desa bo'ladi. Mustaqillik sabab yangilangan davlat qurilishi o'lkamizda nafaqat umuminsoniy qadriyatlar va siyosiy, huquqiy ta'limotlar, balki o'zimizning juda boy o'tmish tajribamiz asosida to'plangan noyob g'oyaviy merosimizga suyangan holda amalga oshirilmog'i lozim.

Eng asosiysi esa milliy ma'naviy merosdan barkamol avlodni tarbiyalashda foydalanishimiz mumkin. Butun dunyoga birdek tahdid solayotgan ommaviy madaniyatdan yoshlarimizni himoyalashda ma'naviy merosimiz muhim rol o'ynaydi. Masalan kiyinish madaniyati, O'rta Osiyo halqlarining kiyim - kechaklari ko'p asrlk tarixga ega. Har bir elat va etnik guruhning o'ziga xos bosh - oyoq kiyimlari bo'lsada, mintaqamizda yashovchi etnoslar umumiy xarakteridagi sarpo, kiyimlari mavjudligidir. Ularni qadimdan bir – biriga yaqin bo'lganligini ko'rsatadi. Bugunda esa milliy kiyimlar ko'proq bayramlarda, ayrim tadbirlarda kiyiladigan kiyimlar qatoriga tushub qolayotgandek. Yevropalashgan kiyimlar ommaviylashib ulgurdi.

Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartining 2-bobi Davlat standartining maqsadi quydagilarni nazarda tutadi. Maktabgacha ta'lim tizimini zamonaviy talablarga asoslangan holda tashkil etish, bolalarni sog'lom va har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazish, ta'lim-tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etish hamda ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalash, shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonining hajmiga, mazmuniga va sifatiga, maktabgacha ta'lim tashkilotini qurish va jihozlashga, maktabgacha yoshdagi bolalarning sog'lom ovqatlanishini va xavfsizligini tashkil etishga doir majburiy minimum talablarni joriy etish va nazoratini tashkil etishdan iborat.

Davlat standartining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- Maktabgacha ta'limning mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni belgilash;
- Milliy, umuminsoniy va ma'naviy qadriyatlar asosida tarbiyalashning samarali shakllari va usullarini joriy etish;
- O'quv-tarbiya jarayoniga innovatsion pedagogik va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish;

- Ta'lim-tarbiya faoliyati sifatini nazorat qilishning huquqiy asoslarini takomillashtirish;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida to'laqonli va xavfsiz ovqatlantirishni tashkil etishga bo'lgan sanitariya-gigienik talablarni belgilash;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini qurish me'yorlarini tartibga solish;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini o'yinlar, o'yinchoqlar, mebel, jihozlar va boshqa texnik, rehabilitatsion vositalar bilan jihozlash;
- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining yong'in xavfsizligini ta'minlashga qo'yiladigan talablarga muvofiqligini ta'minlash.

Milliy urf – odatlarimizda alohida san'at va qadriyat darajasida bo'lgan. Bugungi kunda esa ana shu boradagi qadriyatlarimizni bilmaslikdan faqat yevropacha kiyimlarga ruju qo'yish, eng achinarlisi esa bazan ayollar ko'ylaklarida oldi kalta, orti uzun, qo'llar va ko'krak qismining o'ta ochiq holda tikilishlari ham uchrab turibdi. Harir matolardan, tananing ichki a'zolari ko'rinib turuvchi ko'ylaklar ham yo'q emas. Bu moda yoki zamonaviylik emas, aslida didsizlik va madaniyatsizlikni ko'rsatadi.

Ayollar orasida qadimdan o'ziga oro berish va pardozi qilish, bezanish odatlar bo'lgan. Bunda aksar hollarda tabiiy kosmetik vositalardan, masalan o'sma, surma, xina, meva sharbatlaridan foydalanishgan. Yurtimiz hududlaridan topilgan arxeologik manbalar ham bunga guvohlik beradi. Ammo bugungi pardozi holati sifatida yuzni plastik jarrohlik amaliyoti orqali o'zgartirish, lablarni bo'teks qilish yoki burun va quloqlarni bir necha joyidan teshtirib, unga turli taqinchoqlar taqib yurish yoshlarimizning bir qismida oddiy holatga aylanib ulgurdi. Yana bir jihat esa milliy qadriyatlarimizda ayol va erkak kiyimlari bir biridan tubdan farq qilgan. Hozirda esa bu farqlar faqat mavsumiylik jihatidagina farqlanadigan bo'lib qoldi. Milliy qadriyatlarimizda kiyinish san'ati o'ziga xos o'rin tutar ekan, momolarimiz qadimgi davrlardan oq bunda hattoki kiyim ranglariga ham alohida e'tibor berganlar.

Yoshlar aksariyat hollarda yorqin rangdagi kiyimlar kiyishni odat qilganlar. Odatda odmi rangdagi kiyimlarni kiyish ko'pincha a'zadorlik belgisi sifatida ta'lqin etilgan. Milliy – ma'naviy merosning estetik tarbiya rivojida alohida o'ringa ega ekanligi hayot haqiqati sifatida ko'pdan buyon sinovlardan o'tganligi hech kimga sir emas. Ma'naviy merosimizda qadriyatlarining o'z o'rni bor. Qadriyatlarining o'zi

umuminsoniy, milliy , jamoa qadriyatlariga bo'linadi. Xar qanday narsa yoki hodisa vaqt o'tishi bilan o'z qadrini yo'qotishi yoki aksi qadri yanada oshishi mumkin.

Shuning uchun milliy ma'naviyatimiz xazinasini tinmay o'rganishimiz, shu kunlarimizga yaroqlilarini qayta tiklashimiz eng muhimi yosh avlod o'rtasida targ'ib qilishimiz lozim. Shundagina o'zligimiz va milliy qadriyatlarimizni saqlab qola olishimiz mumkin. Ma'naviyat, qadriyat, madaniyat, san'at, ma'naviy va madaniy meros, madaniy yodgorliklar degan tushunchalarning tom ma'nasiga tushunib yetmoqdamiz. Bu tushunchalar tizimiga kiruvchi va shu tushunchalar bilan uzviy bog'liq bo'lgan yana bitta tushuncha borki, u ham bo'lsa ma'rifat tushunchasidir .

O'rta asrlar ijtimoiy - falsafiy taraqqiyoti mutaffakkir Abu Nasr Forobiy nomi bilan bog'liq bo'lib, uning inson kamoloti haqidagi ta'limoti ta'lim va tarbiya sohasida katta ahamiyatga ega. Yunon faylasufi Arastudan keyin Sharqda o'z bilimi va fikr doirasi kengligi bilan nom chiqargan yirik mutafakkir Forobiyni „ikkinchi muallim“ deyishlari bejiz emas. Forobiy o'z asarlarida ta'lim va tarbiyaning muhimligiga, unda nimalarga e'tibor qaratish zarurligi, ta'lim va tarbiyaning maxsus tushuncha va atamalari, bilim berish usullari haqida fikr yuritadi. Forobiy ta'lim va tarbiyaning asosiy vazifasi jamiyat talablariga javob bera oladigan va shu jamiyat uchun xizmat yetuk insonni tarbiyalashdan iborat deb bilgan .

Aynan Abu Nasr Forobiy ta'lim va tarbiyaga birinchi bo'lib ta'rif bergan allomadir. Bobomiz merosini o'rganar ekanmiz, ta'lim va tarbiya haqidagi fikrlarini umumlashtirib xulosa beramiz: demak, ta'lim insonga ta'lim, tushuntirish orqali nazariy bilimlar berish, tarbiya esa ta'limning nazariy fazilatlarini, ma'lum hunarni egallash uchun zarur bo'lgan hulq normalarini va amaliy malakalarini o'rganishdir. Forobiy fikricha, yer yuzida faqat insongina bilish qobiliyatiga ega. Haqiqatni bilish esa insonning tabiiy rivojlanishi holatidan biridir. Alloma fikricha, inson zotiga ikkita xususiyat mansub, biri tabiatan berilgan xususiyat, ikkinchisi kishi hohishi va ixtiyori bilan ta'lim va tarbiya orqali orttirilgan xususiyatdir.

Ta'lim va tarbiya jarayonini bu ta'lim va tarbiya beruvchilar hamda bilim oluvchi va o'rganuvchilar orasidagi – bilim olish va bilim berish maylida kehadigan munosabatlarni alloma ma'rifat jarayoni deb ta'riflagan. Uning fikricha, ma'rifat tarbiyalanuvchining hohish irodasini kerakli yo'nalishda boshqarish san'atidir. Bugungi kunda buni pedagogika deb atamoqdamiz. Halqimizning ma'naviy merosida pedagogik qarashlar va jamiyatda ma'lum bir ko'nikmalarga aylanib ulgurgan, tarbiya

rivojiga hissa qo'shadigan jihatlar ma'naviyatimizda ko'p. Milliy va madaniy tarbiya berishda boy ma'naviy merosimizga tayanishimiz va undan ulkan manba sifatida foydalana olishimiz mumkin. Bu masalada ko'pgina millat va halqlarni bizga havasi kelishi bejiz emas.

Bugungi kunda ma'naviy qadriyatni yoyish va ommalashtirish yoki aksincha tashqi madaniy bosqinchilikni daf etish diplomatiyaning ta'sirchan vositasi bo'lishi mumkin. Har bir jamiyat qadriyatlarning muayan tizimini ishlab chiqadi. Bu tizim umuminsoniy komponentlarni o'z ichiga oladi. Ayni vaqtda o'ziga xoslik, bir madaniyatni boshqasidan farqlovchi betakrorlik singari xususiyatlar kasb etadi. G'arbdan farqli Sharq madaniyatida va estetik qarashlarida jamoaviylik, inson va tabiatning birligi, ota-onaga va kattalarga hurmat, o'z-o'zini kamol toptirish qoidasi, tashqi olamni emas, o'zini o'zgartirishga ustivorlik beriladi.

Shunday ekan, asrlar davomida shakllangan an'anaviy qadriyatlar har qanday jamiyat hayotida muhim rol o'ynaydi. Bu ularni olamni idrok etish usuli, voqeylikni idrok etish yoki rad etish, ayni mahalda amaliy ish uchun umumiy yo'nalishni aks ettirish bilan bog'liq tasavvurlarga kelib qo'yiladigan jamlangan qolip sifatida bolalarni tarbiyalashda qo'llash muhimdir.

XULOSA

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning asosiy maqsad va vazifalari bolalarni aqliy va jismoniy jihatdan rivojlantirish va maktabga tayyorlash, ularning ruhiyati, shaxsiy qobiliyati, intilishi va ehtiyojlari milliy va umuminsoniy qadriyatlar hududiy xususiyatlarni hisobga olgan holda rivojlanishni ta'minlash, ularni maktab ta'limiga tayyorlashdan iborat. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni milliy va madaniy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ma'rifiy-madaniy tarbiyasida tabarruk dinimiz imkoniyatlari, buyuk ma'naviy-ma'rifiy merosimizdan foydalanish birinchi masala darajasiga olib chiqish, esa maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Birlashgan millatlar tashkiloti Bosh Assambleyasining 78-sesiyasidagi nutqi. Nyu-York shahari 2023 yil 19 sentyabr. Ma'rifat gazetasi 2023 yil 19 sentyabr.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida 802-sonli qarori Toshkent sh.,

2020-yil 22-dekabr,

4.Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi. Toshkent. 2019 yil

5.Ortiqov Sh., Yoshlarni milliy g'oya ruhida tarbiyalashda tarixiy xotiraning ahamiyati.Ilmiy konferensiya. 2013 yil

6.O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim kansepsiyasi "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2011 yil.

7.Алмарданов, Ж. Б. (2022). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ МИЛЛИЙ ВА МАДАНИЙ ҚАДРИЯТЛАРГА ҲУРМАТ РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ ИМКОНИЯТЛАРИ. Евразийский журнал академических исследований, 2(3), 479-481.

8.Almardanov Zhurabek Bobonazarovich (2021). THE ROLE AND INFLUENCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN THE DEVELOPMENT OF RESPECT FOR NATIONAL AND CULTURAL VALUES IN CHILDREN IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT. European science, (4 (60)), 53-56.

9.Алмарданов Журабек Бобоназарович (2020). Механизмы воспитания уважения к национальным и культурным ценностям у детей в образовательной среде. Вестник науки и образования, (7-2 (85)), 92-94.